

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

Barn med förflyttningshjälpmedel

- val och upplevelser av platser i närmiljön för lek och rekreation

Författare: Malin Langöe
Anna Olsson

Handledare: Arne Johannisson

November 2007

Kandidatuppsats

Adress: Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

MEDICINSKA FAKULTETEN
Lunds universitet

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

November 2007

Barn med förflyttningshjälpmedel- val och upplevelser av platser i närmiljön för lek och rekreation

Malin Langöe, Anna Olsson

Förflyttningshjälpmedel kan skapa svårigheter att ta sig fram i den fysiska miljön, vilket kallas tillgänglighetsproblem. Användbarhetsproblem kan också uppstå, som innebär att personen inte kan göra det han eller hon vill i den fysiska miljön. Lek och rekreation är viktiga aktiviteter för barn. Syftet med denna studie var att få förståelse för vilka platser barn som använder förflyttningshjälpmedel väljer för lek och rekreation i sin närmiljö, samt få förståelse för vilka upplevelser som är knutna till platserna. Gåture genomfördes med tre barn, åtta och tio år som använde förflyttningshjälpmedel med hjul. Gåtur är en form av promenad där en person får peka ut platser och berätta om dem. Alla tre barnen hade en plats vid TV: n eller datorn. Barnen verkade ha behov av platser för social samvaro, för aktivitet som sport eller lek och för att kunna dra sig undan. Barnen befann sig psykologiskt även på platser som inte hade någon fysisk förankring i rummet, i fantasivärldar eller i virtuella världar. Världarna verkade kompensera för upplevelser som barnen hade svårt att få på en fysisk plats. Platserna som barnen valde i den fysiska miljön, inom- och utomhus, var lättillgängliga. Barnen hade alla lekplatser i närheten av hemmet. Ett barn använde inte den, då den upplevdes som tråkig. De andra två barnen använde lekplatserna, men inte lekredskapen då de hade svårt att förflytta sig upp på dem.

Nyckelord: Arbetsterapi, Barn, Förflyttningshjälpmedel, Plats, Lek, Rekreation, Närmiljö.

Kandidatuppsats

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

Förord

Vi vill framförallt tacka alla barn som ställt upp, visat och berättat. Denna studie hade inte varit möjlig utan er!

Ett tack till föräldrarna för er tid och för att vi fick besöka era hem.

Ett tack till den barnhabilitering och de arbetsterapeuter som hjälpt oss i kontakten med barn och föräldrar.

Ett tack till vår handledare Arne Johannisson för alla reflektioner, idéer och framförallt ett stort engagemang!

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	6
1.1 Barns utveckling.....	6
1.2 Barn, möjligheter och begränsningar för lek och rekreation.....	7
1.3 Aktiviteterna lek och rekreation.....	8
1.4 Lekplatser och andra platser som barn leker på.....	9
1.4.1 Tidigare forskning och definitioner.....	9
1.4.2 Platser och begreppet möjligheter.....	11
2. Syfte.....	13
3. Metod.....	13
3.1 Design.....	13
3.2 Urval.....	13
3.2.1 Inklusionskriterier.....	13
3.2.2 Bortfall.....	14
3.3 Undersökningsgrupp.....	14
3.3.1 Amelie.....	14
3.3.2 Benjamin.....	14
3.3.3 Elias.....	15
3.4 Insamling av data.....	15
3.4.1 Metodlitteratur.....	15
3.4.2 Informationsinsamling.....	16
3.4.3 Provintervju.....	16
3.5 Procedur.....	17
3.6 Dataanalys.....	19
3.7 Etiska överväganden.....	20
4. Resultat.....	20
4.1 Barnens närmiljö, utomhus.....	20
4.1.1 Lekplatser i närområdet.....	20
4.2 Barnens närmiljö, inomhus.....	21
4.3 Barnens sociala miljö.....	22
4.4 Val av platser i närmiljön, utomhus.....	22
4.4.1 Lekplatser.....	22
4.4.2 Trädgården.....	22
4.5 Val av platser i närmiljön, inomhus.....	23
4.5.1 En plats för ett ändamål, Elias.....	23
4.5.2 En plats med flera syften, Benjamin.....	23
4.5.3 Aktiviteter som inte verkade vara platsanknutna.....	24
4.5.4 En plats vid datorn eller TV: n.....	24
4.6 Upplevelser av plats.....	25
5. Diskussion.....	25
5.1 Metoddiskussion.....	25
5.2 Resultatdiskussion.....	29
5.2.1 Miljön ger ramar för leken, möjligheter och begränsningar.....	29
5.2.2 Val av plats.....	30
5.2.3 Barnspår.....	31

5.2.4 <i>Lekplatser</i>	332
5.2.5 <i>Upplevelser av plats</i>	32
5.2.6 <i>Fantasivärld</i>	33
5.2.7 <i>Syskon</i>	34
Slutsats	34
Referenser.....	36
 Bilaga	
1. Frågeställningar	
2. Bilder	
3. Brev till ansvarig chef	
4. Brev till mellanhand	
5. Brev till föräldrar	
6. Brev till barn	

1. Introduktion

I vår utbildning till arbetsterapeuter ingår verksamhetsförlagd utbildning. Under vår praktik inom barnhabiliteringen upplevde vi två liknande händelser. En pojke som använder permobil (ett motoriskt förflyttningshjälpmedel på hjul), har stannat på en trottoar och tittar längtansfullt bort mot en gräsmatta där det finns ett äppelträd. I trädet bygger andra barn en koja. Leken är inte bara svår för honom att delta i för att de andra barnen befinner sig högt uppe i trädet, frågan är om han överhuvudtaget kan ta sig fram till trädet. Den ojämna, gropiga gräsmattan och en stenläggning runt den är hinder för honom. Vid hans familjs hus finns dock en ramp som han använder för att snabbt ta sig fram på till sin favorithörna av trädgården. På en helt annan plats, en annan dag, befinner sig ett annat barn, en pojke på ett dagis. Han leker mest ensam. Han använder elrullstol och det är uppenbart att han har svårt att ta sig fram på dagisets uteplats. Varför leker han ensam? Är det ett frivilligt val eller är det ett resultat av en för honom svårtillgänglig miljö?

Den fysiska miljön innebär möjligheter för aktivitet, men i fallen ovan innebär kombinationen av barnets funktionshinder, förflyttningshjälpmedel och miljöns utformning ett hinder för barnets önskan om att vara aktivt. Sambanden mellan person, miljö och aktivitet är väl studerat inom ämnet arbetsterapi. Canadian Model of Occupational Performance- CMOP (Townsend et al., 2002) och Model of Human Occupation- MOHO (Kielhofner, 2002) är exempel på arbetsterapeutiska modeller som åskådliggör detta samband. En funktionsbegränsning behöver inte i sig innebära en aktivitets- eller delaktighetsinskränkning. Omgivningsfaktorer eller förmågor hos personen kan möjliggöra aktivitet och delaktighet (World Health Organisation, 2001).

1.1 Barns utveckling

En ständigt pågående diskussion är den om vad som påverkar människors beteende mest, arv eller miljö. Idag anser allt fler att dessa faktorer samverkar i kombination med varandra, vilket leder till att alla människor blir unika individer (Edwards & Christiansen, 2005). Barn utvecklas genom att utforska sin omgivning, exempelvis utvecklas abstrakt tankeförmåga och rumsliga begrepp i mötet med miljön. De måste få förutsättningar och möjligheter att utforska miljön för att utvecklas (Cole, Cole & Lightfoot, 2005).

Barn är ett socialt konstruerat begrepp. Valentine (1996) beskriver i en artikel hur barn under 1900-talet ofta har setts som oskyldiga och sårbara och barndomen som en kravlös och lycklig tillvaro. Vilka som räknas som barn har varierat genom tiderna, ofta inbegriper begreppet ett visst åldersspann (Matthews & Limb, 1999). I Barnkonventionen definieras exempelvis begreppet barn som en människa under 18 år (Barnkonventionen).

Vid olika åldrar är olika saker centrala för barn, även om det finns individuella skillnader. För de yngsta barnen handlar det om att utforska världen genom sinnena (W. Passer & E. Smith, 2004). Parallelllek uppstår tidigt. Barnen leker bredvid varandra, inte med varandra. Fantasilek uppkommer relativt tidigt, exempelvis kan barnet skaffa sig låtsaskompisar. I fyraårsåldern har barnet blivit bättre att leka tillsammans med flera andra. Dramalek blir vanligare, där barnet iscensätter historier eller berättelser (Knox, 1997). Barn mellan 6-12 år leker gärna regellekar. De kompromissar inte med reglerna, till skillnad från yngre barn. De börjar bli mer selektiva i valet av vänner och att utesluta någon ur gruppen är vanligt. Barnen har börjat få en ny självmedvetenhet, där de kan granska sig själva utifrån. De börjar jämföra sig med andra. Utvecklingsteoretikern Erik Erikson menar att centralt i denna ålder är utvecklandet av en känsla av kompetens, att kunna och lyckas med det man gör (Cole, Cole & Lightfoot, 2005). I engelskan kallas tidsperioden 6-12 år ”middle childhood”. I svenskan finns inget motsvarande uttryck. I tonåren utvecklas personligheten ytterligare. Nu kan också den unge göra en slags ”livsplan”, själv tänka, planera och skapa sig en framtid. Mycket av tiden går åt till mer eller mindre verklighetsfrämmande politiska resonemang och tankar kring identitet (Jerlang et al., 2003).

1.2 Barn, möjligheter och begränsningar för lek och rekreation

Vad det gäller barns rörelsefrihet, finns det normer och regler som föräldrar och samhället sätter. De varierar beroende på vilken kultur familjen lever i. Vissa studier har visat att pojkar får en större frihet av föräldrarna att röra sig som de vill. Rädsla kan göra att föräldrar sätter snävare gränser för hur deras barn får röra sig (Matthews & Limb, 1999). Den fysiska miljön kan också sätta gränser för barnets rörelsefrihet. Barnet kanske bor i närheten av en motorväg eller järnväg och möjligheterna för barnet att leka varsomhelst begränsas. Spencer och Wolley (1998) har i sin sammanställning över olika studier kring barn och plats hittat många studier kring barn och trafik, barn och gatuvåld, barn och förövare samt barn och föroreningar i miljön. Begränsningar hos barnet påverkar också rörelsefriheten. Barn i olika åldrar rör sig

exempelvis olika långt i den fysiska miljön, där rörelsespannet ökar med ökad ålder (Matthews & Limb, 1999).

En svensk studie där 82 barn med förflyttningssvårigheter deltog (Prellwitz & Skär, 2006) visade att barnen i sin hemmiljö framförallt hade svårt att förflytta sig utomhus, snarare än inomhus. När de träffade kompisar i hemmet var det sällan utomhus. Den vanligaste aktiviteten var istället att spela data- eller TV-spel inomhus. I en studie som Barnombudsmannen genomförde 2001 beskriver föräldrar hur barnet leker mycket med syskon, då syskonen har lättare än andra barn att acceptera och ha förståelse för det rörelsenedsatta barnets situation. Undersökningen visade också att många föräldrar upplever att deras barn utför mycket ensamaktiviteter som att lägga pussel, läsa, måla, pyssla och titta på TV. Många är också på grund av sitt handikapp beroende av hjälp från till exempel föräldrar eller assistenter och tillbringar därför mycket tid med vuxna (Barnombudsmannen, 2002). Barn med förflyttningssvårigheter visade sig även i en studie av Tamm och Skär (2000) leka mer ensamma och med vuxna än med andra barn.

1.3 Aktiviteterna lek och rekreation

De aktiviteter som barn ägnar sig åt är bland annat lek, personlig vård, skola och uppgifter i hemmet (Edwards & Christiansen, 2005). I en familj där exempelvis barnen måste bidra till familjens försörjning kan dock aktivitetsrepertoaren se annorlunda ut.

Inom arbetsterapin ses leken som barnets huvudsakliga och viktigaste aktivitet. Barns lek har genom historien setts på många olika sätt och har ofta tillskrivits ett nyttoperspektiv. Lek sågs som en förberedelse inför vuxenlivet där färdigheter övas och förmågor utvecklas (Parham & Primeau, 1997). Leken har både psykologisk, pedagogisk, social och kulturell betydelse. Genom leken lär sig barnen att samspela, de får upplevelser och nya erfarenheter. Den fungerar också som pedagogiskt hjälpmedel och används som ett led i uppfostran (Lillemyhr, 1990). Ur ett psykologiskt perspektiv är leken ett viktigt medel för att bearbeta alla intryck, problem och motsättningar barnet möter. Leken hjälper också barnet att anpassa och förstå en komplicerad vuxenvärld samt att utveckla motoriska och fysiska förmågor (Jerlang et al., 2003).

Ett annat perspektiv är det att leken har ett värde i sig, utan att den behöver ha något syfte utöver sig självt. Ett annat sätt att definiera lek på är att den ska bygga på barnets inre motivation, en känsla av inre kontroll och frihet att träda in i en annan värld, utanför verkligheten (författarnas tolkning: engelskans "suspend reality"). Ibland nämns också möjligheten till "framing", möjligheten att förstå och uttrycka sociala ledtrådar och testa det sociala ramverkets gränser (Bundy, 1997). Persson, Erlandsson, Eklund och Iwarsson (2001) menar att leken ofta har ett symboliskt värde, för individen själv och inom kulturen. Det finns även ett universellt värde av leken som sträcker sig utanför den egna kulturen. Leken som aktivitet har också ofta ett självbelönande värde för individen som utför den, där känslan av att ha roligt dominerar. Artikelförfattarna hänvisar vidare till begreppet flow, något som ofta uppstår under lek. Förutsättningarna för att flow ska uppstå är att förmågan hos personen matchar de krav som ställs på honom eller henne, att utmaningen är hanterbar. Vid flow blir ofta självmedvetenheten mindre och tidsupplevelsen förändras (Csikszentmihályi, 1996). Winnicott beskriver leken som ett övergångsområde mellan en inre, egen upplevelse och det som är synligt i leken och kan observeras av andra (Winnicott, 1995).

Rekreation som aktivitet påminner om leken. Den motiveras ofta inifrån, men innebär i större utsträckning att "bara vara" (Persson, Erlandsson, Eklund & Iwarsson, 2001).

1.4 Lekplatser och andra platser som barn leker på

1.4.1 Tidigare forskning och definitioner

Var befinner sig då barn när de leker eller "bara vill vara"? Lekplatsen är nog ett av de första ställena som många kommer att tänka på. Att lekplatser behöver anpassas för att bli lekplatser för alla barn, även dem med funktionsnedsättning, är något som uppmärksammas allt mer. En kartläggning i Norrland visade att av totalt 2266 lekplatser var bara två helt och 46 lekplatser delvis anpassade för barn med funktionsnedsättningar. Sand och smala passager till lekredskap gjorde det exempelvis svårt att ta sig fram med rullstol (Prellwitz, Tamm & Lindqvist, 2001).

Barn leker dock inte bara på lekplatser. Barn söker sig även till platser i sin närmiljö utanför de platser som var tänkta att användas för lek. Ibland kallas platserna och vägarna dit för "lekstråk" eller "barnspår". Även dessa platser kan vara i behov av underhåll, inte minst som

en säkerhetsfråga (SOU 2003:127). Platserna är ofta laddade med mening för individen. Den plats som för ett barn är en plats för att få vara själv och ett ställe för att dra sig undan kan för ett annat barn vara ett ställe för samvaro, där kompisar träffas och möts (Clark, 2004). Kanske får platsen fungera som ett ställe mellan inre och yttre verklighet, ett ställe för lek, resonerar Lindblad (1993).

Matthews och Limb (1999) beskriver hur barn ser den omgivande miljön på ett annat sätt än vuxna. Barn använder miljön annorlunda, men har sällan något inflytande över hur den utformas. Vuxna skapar lekplatser för barnen, där barnen på sätt och vis förvisas att vara. På det sättet kan miljön runt omkring fortsätta att vara vuxenmiljö som inte är anpassad för barn. Barn tar dock ändå även andra platser i besittning som från början inte var tänkta för dem. Då krockar ofta barnens och de vuxnas intressen, som exempelvis när barn använder en bilväg för bollspel. De lekplatser som finns, har ofta fastnat i sin utformning med vissa, nästan standardiserade lekredskap. Miljön blir föga stimulerande, även om lekplatserna till viss del används av de yngsta barnen. Prellwitz och Tamm (1999) beskriver hur lekplatser ofta delas upp i tre olika kategorier. Traditionella lekplatser har lekredskap som gungor och rutschkanor. I moderna lekplatser tas större hänsyn till estetiska värden och det är vanligt att de byggs i trä med trappor och broar. Äventyrslekplatser är friare i sin utformning, där kan barnen själv skapa lekredskap av olika material. En strikt utformad lekplats kan leda till låsta beteenden snarare än fri lek. Kanske behövs ett radikalt nytänkande vad det gäller utformningen av lekplatser, som fokuserar på sinnesupplevelser istället för bara motorisk lek, som inte alla barn kan delta i. Exempel är upplevelser med vatten eller lek där luktsinnet används för att utforska en miljö (SOU 2003:127).

Barns rätt till inflytande och delaktighet i det som gäller deras omgivning och närmiljö är ett område där många studier har gjorts (Spencer & Wolley, 1998). En pågående diskussion handlar om hur det bäst praktiskt kan ske (Spencer, 1998).

En plats menar vi uppstår i en fysisk miljö där individen själv avgränsar området på ett psykologiskt plan. Asplund (1983) menar att en plats skapas när en grupp människor kopplar den samman med mening. Plats (place) och engelskans "space" används ibland som om orden vore synonyma. I den litteratur som vi har funnit är dock ordet "plats" vanligast, så vi väljer att använda det ordet. Det finns många studier kring begreppet plats och det är vitt skilda aspekter som tas upp. Plats och identitet är en aspekt. Platsen har exempelvis kopplats ihop

med en persons tro på egen förmåga genom hur man klarar att hantera miljön man lever i. Platsen kan också ge en form av identifikation som ”jag är en stadsbo” (Twigger-Ross & Uzzell, 1996). En persons sökande till en viss plats har också setts som en självreglering av känslor som att söka sig till en viss plats för att få ett tillfälle för reflektion (Korpela, 1992).

Hur barn lär sig att hitta i sin miljö och utvecklar inre kartor, är ytterligare ett område som har studerats. Malinowski och Thurber (1996) beskriver att två förgrundsgestalter inom den här forskningen var Hart och Moore (exempelvis i boken ”Children’s Experience of Place”, 1979) som i stor utsträckning använde sig av Piagets idéer. Hart och Moore beskriver i flera studier hur yngre barn förstår sin miljö till stor del utifrån sig själva, medan äldre barn utifrån olika referenspunkter kan skapa inre kartor och lättare orientera sig. Det leder i sin tur till att de börjar utforska sin omgivning.

Ett annat område kring platser är att studera attityder och känslor till en plats. Malinowski och Thurber (1996) undersökte vilka favoritplatser 155 pojkar i olika åldrar föredrog. En sjö med sina omgivningar var många av barnens favoritplats. Både platser som fungerade som sociala samlingspunkter och platser där man kunde dra sig undan var populära. Yngre pojkar valde plats mycket efter vilka aktiviteter som kunde utföras där, medan äldre pojkar valde efter platsens estetiska eller kognitiva värden. De yngre barnen tenderade också att välja platser där de fick vara tillsammans med andra. Förutom ålderskillnader verkar det också finnas könsskillnader i valet av favoritplatser (Spencer & Wolley, 1998). I en sammanställning av flera studier visar Matthews & Limb (1999) att barn verkar vilja ha platser för sociala ändamål som att träffa andra och aktivitetsplatser för sport och rekreation. De vill också ha personliga platser för att få en känsla av att äga platsen själv och känna tillhörighet samt platser där de kan dra sig undan. Cele (2004) menar att något som inte alltid uppmärksammas är just dessa platser för barn där de kan dra sig undan, få tid att tänka och vara själva.

1.4.2 Platser och begreppet möjligheter

Platser kan ha olika mycket möjligheter att erbjuda barn. Möjligheter (författarnas översättning: engelskans affordances) är ett begrepp inom miljöpsykologin och kan beskrivas som vilka fysiska möjligheter och faror en individ uppfattar i en viss miljö. Hur kan miljön användas? (Kytä, 2004). Ett liknande resonemang finns kring begreppen tillgänglighet och

användbarhet. Tillgänglighet kan definieras som något objektivt. Begreppet består av två komponenter, dels kraven i miljön och dels kompetensen hos individen. Användbarhet består också av en tredje komponent, en aktivitetskomponent. Det är ett subjektivt begrepp, kan jag göra vad jag vill i denna miljö? Uppfyller miljön mina behov? (Iwarsson & Ståhl, 2003). Lindblad (1993) beskriver hur en skolgård helst ska vara variationsrik genom att innehålla platser som ger många möjligheter.

Platsväljandet kan vara ett resultat av vilka möjligheter platsen ger barnet och hur barnet uppfattar möjligheterna. De möjligheter som barn möter beror också på hur barnets rörelsefrihet ser ut, på vilket sätt barnet rör sig i miljön och hur långt bort barnet rör sig (Kytta, 2004). Vi som blivande arbetsterapeuter skulle gärna vilja tillägga att platser i första hand måste vara tillgängliga för att kunna erbjuda några möjligheter alls för ett barn med en funktionsnedsättning. Lawtons ekologiska modell visar hur kraven i miljön och förmågan hos personen måste matcha varandra för att aktivitet ska vara möjlig. Ur modellen kan en hypotes dras, att den med lägre kapacitet är mer känslig för kraven som miljön ställer (Stark & Sanford, 2005).

I Barnkonventionens artikel 31 beskrivs hur barn har rätt till vila, fritid, lek och rekreation anpassat efter barnets ålder. De länder som har skrivit under konventionen ska också uppmuntra barns deltagande i kulturell-, konstnärlig-, rekreations- och fritidsverksamhet (Barnkonventionen).

Hur skapar man då en fysisk närmiljö så att den innebär möjligheter till lek och rekreation för alla barn, även dem med funktionshinder? Det är en betydligt svårare uppgift än att "bara" anpassa lekplatser. Kanske, tänkte vi, finns redan lösningen hos barnen själva. Vilka platser använder redan barn med förflyttningssvårigheter? Varför har barnen valt just de här platserna? Platsen som sådan, som en benämning för en viss typ av fysisk miljö, är inte så intressant som vilken typ av upplevelse barnet söker på platsen. Spencer och Wolley (1998) beskriver hur allt fler studier kring begreppet plats har lett till att platsen ses som en miljö som har något särskilt att erbjuda, i det här fallet till barnet och hur barnet uppfattar möjligheterna platsen ger. Det är kunskap inför att möta barnens behov, att se till att miljön är rik på möjligheter även för barn med förflyttningssvårigheter. Finns det något gemensamt i hur barn med förflyttningssvårigheter upplever sin situation, hur de väljer platser i sin närmiljö och hur de upplever platserna? Eller är varje barns situation så unik att det är svårt att se ett samband?

2. Syfte

Syftet med denna studie var att få förståelse för vad några barn mellan sex till tolv år beroende av hjulförsedda förflyttningshjälpmedel väljer för platser för lek och rekreation i sin fysiska närmiljö samt att få förståelse för hur de upplever platserna

3. Metod

3.1 Design

Eftersom vi var intresserade av barnens upplevelser och av att få förståelse för barnens syn på sin tillvaro, använde vi oss av ett kvalitativt perspektiv. Vi har använt oss av observation och intervju. Vi gjorde en fallstudie, vilket är att föredra då aktuella eller nutida skeenden ska undersökas i sin verkliga miljö. Kvalitativa fallstudier baserar sig på insikt, upptäckt och tolkningar (så kallad tolkning i kontext). För oss gällde det att träffa barnen i den miljö de befann sig i. Fallstudier har inte någon speciell metod för insamling av information. Fallstudien är av hermeneutisk karaktär vilket innebär att den förbättrar läsarens förståelse för det valda ämnet (Merriam, 1994).

3.2 Urval

3.2.1 Inklusionskriterier

- barn som tillhör en barnhabilitering i södra Sverige
- barn 6 till 12 år
- barn som använder förflyttningshjälpmedel på hjul

Vi ville studera barn som var över sex år eftersom det är vid sex års ålder som barn börjar intressera sig mer för samhället runt omkring. De lösgör sig från sina föräldrar, ur ett psykologiskt perspektiv men också fysiskt. De rör sig självständigt allt längre från hemmet. Barn över sex år kan också lättare kommunicera med vuxna, inte minst för att de nu kan prata också om saker de inte har konkret framför sig (Cele, 2006). Samtidigt ville vi inte i vår studie träffa barn äldre än tolv år, då vi ville begränsa vår studie till att gälla barn där leken

fortfarande är central. Vid tolv års ålder börjar tonåren närma sig, och helt andra saker blir viktiga i livet än för barn i sex till tolvårsåldern (Cole, Cole & Lightfoot, 2005).

Vi har valt barn med förflyttningshjälpmedel därför att vi under vår praktik uppmärksammade att dessa barn hade stora tillgänglighetsproblem. Vi såg också att de hade svårigheter att hitta platser för lek. Med förflyttningshjälpmedel följer vi ISO:s ”Klassificering av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättningar”. Vi valde barn som använder förflyttningshjälpmedel på hjul, eftersom det kräver sina speciella förutsättningar (exempelvis ett jämnt underlag). Det innefattar rollator, rullstolar och det som i ISO klassificeras som ”motordrivna fordon som manövreras av användaren”, exempelvis permobil.

För att kunna hantera informationen inom ramen för en kandidatuppsats, valde vi att begränsa vår studie till tre barn.

3.2.2 Bortfall

Av tre tillfrågade barn tackade samtliga barn ja till att delta i studien. Föräldrarna gav sitt godkännande.

3.3 Undersökningsgrupp

Namnen på barnen är fingerade. Här nedan följer en kort presentation av barnen.

3.3.1 Amelie

Amelie är 10 år. Hon bor i en mindre ort i södra Sverige. Hon har flera syskon, både äldre och yngre. Amelie tycker om att använda familjens dator för lek. För att förflytta sig använder hon permobil. Amelie är både svag i sina armar och ben och har exempelvis svårt att fånga och greppa en tyngre boll. Hon är aktiv några timmar och måste sedan ta en paus då hon blir trött.

3.3.2 Benjamin

Benjamin är 8 år och bor utanför centrum i en ort i södra Sverige. Han har flera yngre syskon. Benjamin leker gärna med ”gubbar”, ofta riddare som han ställer upp till riddarslag. Benjamin

har flera olika permobiler som han använder både inne och ute. Han har svag muskelstyrka i sina armar och ben och har svårt att lyfta armarna långt ut från kroppen och greppa föremål.

3.3.3 Elias

Elias är 10 år och bor liksom Amelie i en mindre ort i södra Sverige. Han har ett äldre syskon men ålderskillnaden är inte stor. Båda syskonen är mycket sportintresserade. Elias använder rullstol för att förflytta sig, då han är svag i benen. Hans dagar är långa med skola och behandlingar. Därför är han ibland trött på kvällarna.

3.4 Insamling av data

3.4.1 Metodlitteratur

Barn kan, precis som vuxna, dela med sig av information på många olika sätt. Ibland konstrueras särskilda formulär för barn där språk och frågor är förenklade. I sin studie kring barns platsskapande på en skolgård beskriver Clark (2004) att det snarare handlar om att möta och kunna kommunicera med barnen på deras villkor. Hon använder sig av en ”mosaic approach”. Det är flera olika metoder, exempelvis observation, fotograferande, kartritande, intervjuer och gåturer. Gåturer är en form av promenad där barnen får peka ut platser och berätta om dem. Även Lindholm (1992) som tittar på betydelsen av platser på skolgårdar använder en kombination av metoder, gåturer, foto och rita. Sofia Cele diskuterar i sin doktorsavhandling (2006) metoder för kunskap om platsupplevelser hos barn mellan åtta till tolv år. Även Cele förordar en kombination av metoder. Barn kan ha olika sätt att uttrycka sig och någon kan ha lättare för en viss metod framför en annan. De olika metoderna ger också olika typer av information. Cele använder sig av fotografering, gåturer, att barnen får rita men även av intervjuer. Hon beskriver hur barns upplevelse av plats hänger ihop med deras sinnen, att vara där, att känna och uppleva. Barn har lättare att kommunicera sina upplevelser kring en plats när de fysiskt är där vilket särskilt gäller yngre barn. Vuxna och barn använder olika sätt för att förstå sina omgivningar. Vuxna använder sig i första hand av logik och analys för att skapa förståelse för den miljö de vistas i. Barn undersöker miljön via andra sinnen. De luktar, smakar, känner, klättrar och gungar. De balanserar på saker och använder luktsinnet för att leda dem i omgivningen. De låter kroppen utforska platsen för att skapa förståelse. Det som styr barnen är att de upplever det som kul och spännande. Gåturer visade sig av den anledningen vara en mycket väl fungerande metod. Cele beskriver att det blir en kombination

av konversation, upplevelser och deltagande för observatören/intervjuaren. Gåturen är också den metod som Hart (1997) rekommenderar för att samla in kunskap om hur barn använder sin närmiljö. Det gör han i en bok från FN kring hur barns inflytande över utformningen av allmänna miljöer kan öka.

3.4.2 Informationsinsamling

Enligt forskningen ovan, verkar gåturen ge mest information, samtidigt som det sker på ett naturligt sätt för barnet. Det blir en deltagande observation (Merriam, 1994). Cele lät barnen peka ut platser som var särskilt betydelsefulla för dem, men hon hade lagt upp turen innan och barnen fick sedan peka ut betydelsefulla platser under turens gång. Två vuxna "observatörer" följde med en grupp barn. Snarare än att lägga upp färdiga gåturen, lät vi barnen själva styra oss till platser i sitt närområde. Det eftersom barnen hade förflyttningshjälpmiddel och vi ville veta vilka vägar barnet använde sig av för att ta sig till platsen. Som Cele använde vi digitalkamera för fotografering av de miljöer som barnen särskilt pekade ut.

Vi valde att begränsa oss till närmiljön för att vi antog att det var där barnen spenderade mest tid. Vi ville helst att barnet skulle visa sina platser själv, utan föräldrarnas närvaro.

Föräldrarnas närvaro kan påverka barnets berättelse, så att barnet berättar det de tror att deras förälder vill höra. De barn som ville att föräldrarna skulle vara med, eller där det på annat sätt föll sig naturligt, fick självklart ha med föräldrarna. Vi tyckte att det viktigaste var att barnet kände sig tryggt. Att barnet känner sig tryggt påverkar validiteten, att den information vi får är "sann". Barnet blir säkert mycket mer villigt att dela med sig av sina tankar kring platserna till oss om det känner sig tryggt. Det handlade till stor del om vilken kontakt vi skapade med barnen och de var villiga att skapa med oss. Att komma in som vuxen till barnen kräver att man blir accepterad. Kunskap om rutiner och sociala strukturer underlättar (Corsaro & Molinari, 2000). Att föräldrar och i ett fall en assistent var med, var en del av barnens vardag. Ett av barnen behövde hjälp av förälder för att kunna komma till den plats som skulle visas.

3.4.3 Provintervju

Vi prövade först vår metod på ett barn i vår närhet, Erik 10 år. Vi insåg snabbt svårigheterna. Öppna frågor rekommenderas, där svaret inte leds genom hur frågeställningen är. Då förhindras också ja och nej svar (Engquist, 1996). Samtidigt behöver frågorna, framförallt vad det gäller yngre barn, vara specificerade och konkreta beskriver Cele (2006). Det kräver en

balansgång som vi inte riktigt lyckades med. Våra frågor gav korta svar, ofta bara ”ja”, ”nej” eller ”jag vet inte”. Att ge tillräckligt med tid och vänta in barn, som ofta tar längre tid på sig än vuxna, är en annan aspekt. Vi tolkade troligen också svaren fel. De korta svaren tolkade vi som ett ointresse att svara på frågan, vilket gjorde att vi bytte fråga. Istället skulle vi nog ha ställt följdfrågor för att visa intresse och se om svaren då utvecklades. Vi inledde också intervjutillfället på fel sätt. Vi började fråga våra frågor direkt vi kom in, utan att låta Erik komma till oss. Varken Erik eller vi hann då ordentligt landa i situationen.

Att skapa kontakt med barnet är a och o, liksom att få stämningen informell och avslappnad. Det kan ske genom kroppsspråk, tonläge och val av kläder (Cele, 2006). Samtalet kom igång när Erik fick visa sin hamster och prata om den. Han hade också mycket lättare att prata utomhus när han kunde peka ut åt vilket håll de olika platser han brukade vara på låg. Det stämmer med Celes påstående om att barn har lättare att prata om något de konkret har framför sig. Frågan ”hur långt bort får du gå då” var också en startpunkt för samtalet. Vi fick en ram, en konkret bild av var han brukar röra sig och Erik kunde lätt identifiera var inom området han brukade vara. Även om frågorna ska vara specificerade till yngre barn, är målet att utveckla en konversation där barnet pratar på fritt (Cele, 2006). Det kan vara en fördel att börja med att be barnet beskriva något konkret det har upplevt. Frågor som är bra är: berätta för mig, beskriv hur, berätta mer, hur menar du, jag förstår inte, när, var (Doverborg & Pramling, 1993). Det kan vara bra att tänka på att barn inte refererar till platser på samma sätt som vuxna gör. En del barn beskriver platser med, för oss vuxna, lösryckta ord och förvirrade meningar. Detta kan enligt Cele (2006) bero på att barn associerar platser med olika objekt som kan vara extremt platsbundna. Barnet refererar då till dessa föremål när frågor ställs kring platsen. Det kan skapa förvirring i samtalet.

Trots svårigheterna med att intervjua barn tänkte vi att det också kan vara viktigt att tänka på att det inte är alltid ett barn får chansen att få odelad uppmärksamhet från två vuxna som verkligen är intresserade av vad han eller hon har att säga!

3. 5 Procedur

Under vår utbildning kom vi i kontakt med en barnhabilitering i södra Sverige. Vi kontaktade två arbetsterapeuter på denna habilitering via mail för att fråga om de kunde tänka sig att fungera som mellanhand i vår kontakt med barnen. Vi skickade också ett brev till

verksamhetscheferna med information om studien för ett godkännande (se bilaga 3). Mellanhanden fick välja ut och fråga barn och föräldrar som de trodde kunde tänka sig att delta i studien. Det innebär ett icke-slumpmässigt urval som bygger på nämnda inklusionskriterier, så kallad målinriktad sampling (DePoy & Gitlin, 1999). Eftersom barnen som vi skulle studera bodde utspridda över ett stort geografiskt område, mötte vi inte barnen i grupp utan ett och ett.

Hemma hos barnen började vi med att presentera oss. Vi frågade också om de visste varför vi var där och berättade att de inte behövde svara på något om de inte ville. Det gav en fast ram åt intervjusituationen, vilket Lantz (1993) beskriver är avgörande för en upplevelse av trygghet i situationen. Vi frågade också om det var något de undrade om vårt arbete eller om oss. I ett fall var barnet så ivrigt att börja visa oss att denna fråga kom i slutet av "gåturen".

Vi försökte också titta på omständigheterna lite, var barnet hungrigt? Trött efter skolan? Det finns en maktobalans mellan vuxna och barn. Vi försökte därför respektera och vara lyhörda för barnets signaler.

Vi tog det medvetet lugnt och avstressat, exempelvis försökte vi plocka fram våra saker, kamera, block och penna, lugnt. Vi lät den första stunden vara utanför "arbetet". Hos två av barnen tackade vi exempelvis ja till kaffe och fika. Vi försökte ge barnen en chans att studera oss i lugn och ro. Vi småpratade i detta skede och riktade oss framförallt till föräldrarna. Vi försökte också få barnet och syskonen med i samtalen, utan att tränga oss på. Hos det tredje barnet gick vi till köket och satte oss en stund för att vänta ut och småprata med ett av syskonen. Stunden gav oss genom det föräldrarna (i Elias fall även syskonet) berättade en större förståelse för barnets miljö. Efter en stund, frågade vi "vill du visa ditt rum för oss", eller "vill du visa var du brukar vara/leka". Vi ville ge en mjuk start, samtidigt en tydlig startpunkt så barnen visste när "det började". Om barnet var upptaget med en lek, lät vi dem leka färdigt efter rekommendationer från Doverborg och Pramling (1993). Om platsen som barnet ville visa hade kunnat utsätta dem för fara i någon form hade vi bett barnet att visa oss en annan plats. Problemet uppstod dock aldrig.

Eftersom vi bad barnen att ganska fritt berätta om sina platser efter de fasta intervjufrågorna, blev det som en intervju med låg standardisering och struktur, en semistrukturerad intervju (se frågeställningar i bilaga 1). På de platser som barnet valde att visa oss, ställde vi frågorna

kring ”upplevelsen av plats”. Två av barnen hade föräldrar som stöd med sig framförallt i början av gåturen. Föräldrarna höll sig i bakgrunden och fyllde i och stöttade i samtalet med barnen. De fungerade som en bro i kontakten mellan oss och barnen. Så småningom höll sig de mer i bakgrunden och vi var ensamma med barnen en stund. Barnen började när föräldrarna ”försvann” leka mer aktivt på platsen de hade visat oss. Samtidigt som vi pratade med barnen, blev vi delaktiga i deras lek. Vi drogs delvis in i leken genom att vi ställde frågor som hade med leken att göra. Vi fick även assistera ett av barnen i leken. Med det tredje barnet, var en av föräldrarna med mer aktivt och följde med hela tiden. Föräldern fyllde i och stöttade mycket i samtalet, vilket var till stor hjälp för oss. Vi var hemma hos Amelie och Benjamin i ungefär två timmar och hos Elias en timme. Själva ”gåturen” tog 45 minuter till en timme. För oss var inte tiden det väsentliga. Det viktiga var att vi lyckades skapa den kontakt vi sökte och fick den information vi behövde.

I en kvalitativ undersökning är det viktigt att göra det enkelt för läsaren att få en så bra helhetsbild som möjligt vid intervjutillfället. Att omgivningarna, personerna, och miljön beskrivs så utförligt som möjligt (Merriam 1994). Vi tittade därför också runt i husen och deras omgivningar.

Vi valde att skriva ned alla våra observationer och iakttagelser direkt efter gåturen, vilket rekommenderas av Merriam (1994). Under gåturen skrev en av oss stödord kring de tankar om platsen som barnet uttryckte samt tog foton. Den andra ledde kontakten med barnet, men vi var båda två delaktiga. Att en person bara skulle vara observatör blev en onaturlig situation. Eftersom vi sökte en naturlig och avslappnad situation för barnen valde vi att inte bända intervjun.

3.6 Dataanalys

Vi läste igenom informationen flera gånger och sökte efter samband och regelbundenheter, likheter och skillnader för att samla informationen till kategorier. Vissa nyckelord användes för att skilja kategorierna åt. Så småningom skapades kategorier på en högre abstraktionsnivå. Vi försökte se till att alla relevanta detaljer kunde placeras inom någon kategori och aktade oss för att fastna i de första kategorier vi hade skapat. Tillvägagångssättet rekommenderas av Merriam (1994) vid kvalitativa studier.

3.7 Etiska överväganden

Studien har blivit granskad och godkänd av Vårdvetenskapliga etiknämnden. Föräldrar och barn informerades skriftligt om att deltagandet var frivilligt och inte påverkade den övriga vård som barnet fick på habiliteringen. De garanterades också konfidentialitet, men inte anonymitet eftersom det alltid finns en ”risk” att barnen kommer att känna igen beskrivningarna av sig själva.

4. Resultat

4.1 Barnens närmiljö, utomhus

Alla tre barnen bodde i hus i villaområden och hade en trädgård i anslutning till huset. Det var lugna villakvarter barnen bodde i med mycket grönytor och lite biltrafik. Vägarna runt husen bestod av asfalt och hade trottoarkanter. Hos Benjamin fanns det dock inga trottoarkanter i anslutning till huset. Samtliga barn kunde ta sig ut ur huset självständigt med sitt förflyttningshjälpmedel. Amelie hade dock svårigheter att ta sig in i entrén på framsidan av huset på egen hand och behövde ibland en ”knuff” av en förälder eller syskon för att komma över tröskeln som var för hög. Alla barn hade ramper ut från husen. Trädgårdarna hos Benjamin och Elias var plana med stora ytor och bestod till stor del av kortklippt gräs. Hos Elias fanns också stenplattor runt huset. Trädgården hos Amelie var lite mindre. Hos henne fanns en stor, plan kommunal gräsmatta alldeles i anslutning till huset som hon brukade vara på. Amelie brukade ibland också besöka en kompis som inte bodde långt från familjens eget hus. Vägen dit var en mindre asfalterad bilväg och Amelie brukade ta sig dit på egen hand i permobilen. Hennes kompis bodde i en villa med tillhörande trädgård. Uppfarten till det huset bestod av grus och Amelie tog sig fram där utan problem. Gräsmattan utanför huset var plan och stor. I trädgården fanns även en sandlåda med kant runt omkring. I ena hörnet av trädgården fanns gungor.

4.1.1 Lekplatser i närområdet

Hos Amelie, Benjamin och Elias fanns det lekplatser i närheten av hemmet. Amelie bodde vid en traditionell lekplats med lekredskap som gungor, sandlåda och gunghästar (se bild i bilaga

2). I Benjamins område fanns en modern lekplats med ramper och bryggor. Amelie och Benjamin lekte båda på lekplatsen i sina bostadsområden. För båda gällde dock att de till största delen inte kunde använda lekplatsen som det var tänkt utan hjälp från en vuxen, även om de kunde ta sig fram till lekredskapen. Amelie kunde köra sin permobil både på gräsmatta och på sand. Lekplatsen vid Benjamin var handikappsanpassad med en speciell gummimatta och ramper upp på lekredskapen. Det fanns också en låg, bred gunga (se bild i bilaga 2). Både Amelie eller Benjamin hade svårt att ta sig upp på lekredskapen, upp ur permobilerna. Elias använde inte lekplatsen, som både han och hans mamma beskrev som tråkig. Innan fanns en linbana på lekplatsen, som sedan togs bort. Kanske tyckte någon att den var farlig, berättade hans mamma.

Att ta sig till lekplatsen är en annan aspekt. Benjamin bodde i ett nybyggt bostadsområde och även den handikappsanpassade lekplatsen var ny. Till lekplatsen gick en lite större bilväg som förband de mindre gatorna i bostadsområdet med varandra. Parallellt med vägen gick en asfalterad cykelväg. Cykelvägen var dock kantad av ett långt och på sina ställen ganska djupt dike. Diket skiljde av cykelvägen från bilvägen, men fungerade också som ett hinder för alla som ville gå över bilvägen till cykelvägen. Det gällde alla som bodde på ena sidan av bilvägen. Gräsmattan/diket var på sina ställen vattenfylldt när vi var där. Benjamin hade flera gånger fastnat med sin permobil i vattnet/leran som samlades där. Amelie tog sig däremot lätt till "sin lekplats" via en asfalterad trottoarkant och sedan över kortklippt gräs. Runt en av sandlådorna fanns dock en kant som Amelie inte kom över.

4.2 Barnens närmiljö, inomhus

Det fanns anpassningar i alla tre husen för att underlätta för barnen att ta sig fram på egen hand. I alla husen fanns ramper till entréer och trösklarna var låga och utjämnade. Två av husen, de Amelie och Benjamin bodde i, var i två plan med en trappa mellan planen. Amelie var sällan på övervåningen. Hon kunde inte själv ta sig till andra våningen då en trappa hindrade henne. Benjamin kunde på egen hand ta sig till övervåningen. Huset hade hiss med tillhörande kontroll så han själv kunde öppna hissdörren och trycka på våningsknapparna. Elias bodde i ett enplanshus.

Amelie och Benjamin använde permobiler inomhus. En permobil har stor vändradie och kräver därför utrymme. Benjamins hus var helt nybyggt och väl anpassat efter

permobilanvändande, även efter att andra hjälpmedel samt att ”hjälpare” skulle få plats. Huset hade stora ytor, inte minst vad det gällde hall, badrum och kök. De andra barnen bodde i mer traditionellt byggda hus som egentligen inte var anpassade efter det utrymme ett förflyttningshjälpmedel tar. Tydligast märktes det hos Amelie, då den permobil som hon använde krävde större ytor än rullstolen som Elias använde. Rullstolen var också lättare att komma intill bord och liknande med.

4.3 Barnens sociala miljö

Barnen bodde med syskon och två vuxna, antingen sina biologiska föräldrar eller en förälder och en extra/styvförälder. Alla tre barnen hade syskon, ett eller flera, som de lekte med. De hade dessutom åtminstone ett syskon som de var någorlunda i samma ålder som. Syskonen ”användes” i leken, de fungerade som lekpartners. Både Amelie och Benjamin lekte jaga, där de jagade sina syskon. Elias och hans syskon lekte mycket tillsammans. De tävlade ofta mot varandra när de spelade olika sporter ihop. Benjamin kunde komma in även i sin systers rum, där de tillsammans spelade dataspel och lekte.

Barnen gick i skolan, men inte alltid hela dagar. Ibland kom behandlingar emellan eller så fanns inte orken att gå hela dagen.

4.4 Val av platser i närmiljön, utomhus

4.4.1 Lekplatser

Efter vad vi förstod, brukade inte Amelie och Benjamin använda lekplatserna som det var tänkt. Amelie visade oss lekplatsen och började leka jaga på gräsmattan, runt gungorna och runt en sandlåda med kant. Hon lekte spöken med sina syskon, där hon ”tog” och syskonen blev jagade. Ett mindre hus på gräsmattan fungerade med sina väggar och hörn som gömställe och barnen for runt, runt huset. Benjamin beskrev att han brukade leka krig med svärd på ”sin” lekplats. Hans syster var prinsessa. Benjamin verkade dock föredra att hålla i svärdet, han sa om prinsessan ”Jag gillar inte såna”. Benjamin berättade att han brukar leka krig på rasterna i skolan också. Tjejerna brukade inte vara med för att de var ”Dåliga på att kriga”.

4.4.2 Trädgården

Trädgården innebar också möjligheter att hitta platser. I en hörna av trädgården hos Benjamin fanns en samling tegelstenar. Det var förstås inte tegelstenar för Benjamin och hans syskon, utan de var ”borgen”. Det var en plats för Benjamin i en trädgård som annars fortfarande inte var uppvuxen, eftersom han bodde i ett nybyggt område. Elias använde inte trädgården så mycket på hösten, eftersom hans dagar var långa och han var för trött för att gå ut och leka när han kom hem. I anslutning till trädgården fanns dock en bandyplats med mål, där han ibland spelade bandy. Han och hans mamma beskrev att han på sommaren spelar boccia i trädgården, använder studsmattan och kastar pil med sin familj. Trädgården hos Amelie var inte så stor och hon verkade föredra den kommunala gräsmattan med kortklippt gräs som låg alldeles i anslutning till husets trädgård. Hon lekte också i sin kompis trädgård, på gräsmattan där. I en hörna av den trädgården fanns en sandlåda med kanter som hon och hennes kompis lekte i, mest på sommaren. Det var framförallt killarna, Benjamin och Elias som använde de trädgårdar som hörde till husen som de bodde i.

4.5 Val av platser i närmiljön, inomhus

4.5.1 En plats för ett ändamål, Elias

Valet av platser inomhus skiljer sig i vissa avseenden åt mellan barnen. Elias sa ”Jag är inte så ofta på mitt rum”. Han och hans syskon hade andra platser i hemmet de var mer på. Platserna var geografiskt utspridda i huset, det var flera olika platser som användes för helt skilda ändamål. Platserna användes på ett bestämt sätt. Det fanns exempelvis en plats för pingisspel, pingisbordet. Sedan fanns ett pusselbord och dataplatsen. Elias hade också ett helt rum som till största delen verkade användas som TV-spelsrum. Rummet var ganska mörkt och kändes lite som en grotta att krypa in i. Längs väggarna fanns pärmar och böcker och golvet var klätt med en mjuk matta. Där fanns en liten soffa och ett bord, lagom för två att sitta vid. I sitt eget rum spelade Elias trumpet, läste och sov. Elias hade ett stort intresse för fysiska sporter, han spelade förutom pingis och bandy också boccia, vilket han också har tävlat i.

4.5.2 En plats med flera syften, Benjamin

Om Elias använde flera olika platser, för vitt skilda ändamål, var däremot Benjamin mycket i sitt rum. Hans rum var en plats som han refererade till och som verkade vara mycket betydelsefull för honom. I rummet fanns flera olika platser. På det sättet fanns hos Benjamin på ett sätt platserna i varandra, som i en rysk docka. I rummet fanns bordet där han ställde upp

riddare och en borg till ett stort krigslag, eller byggde upp scenarier kring cowboys och pirater. Vad som byggdes upp och utspelade sig på bordet varierade. Nära bordet fanns flera lådor med olika sorters gubbar som Benjamin kunde välja bland. I rummet fanns också hans säng och TV: n där han kunde titta på film. I hans rum fick man känslan av att befinna sig i en riddarborg. Vid sängen hängde sköldar, svärd och en fackla.

4.5.3 Aktiviteter som inte verkade platsanknutna

Amelie hade en plats vid sin dator i en hörna av vardagsrummet. Nära fanns också hennes säng, en TV, en stor soffa och ett bord. När vi var där var det hela tiden mycket liv och rörelse i huset, med flera nyfikna syskon och kusiner i närheten. TV: n stod på en bänk med hyllor som var fulla med böcker och leksaker. Amelie visade oss sina smycken, klistermärken och dagböcker. Det var aktiviteter som hon tyckte om att göra eller saker som hon tyckte om att pyssla med, men de verkade inte vara knutna till en viss plats. Både Amelie och Elias gillade att läsa böcker. Amelie läste till exempel "Totte bakar" och en bok som handlade om Palle. Ibland skrev hon också egna berättelser som handlade om de personer som hon hade mött i böckerna. Elias var mycket sportintresserad och hade böcker om olika sporter i bokhyllan på sitt rum. Han läste mycket faktaböcker men hans favoritbok var "Ludde tar Gothia cup". Vi förstod det som att barnen inte hade någon bestämd favoritplats där de gillade att läsa, utan att det kunde ske på olika platser i hemmet.

4.5.4 En plats vid datorn eller TV: n

Hos alla tre barnen skapades en plats efter var datorn och TV: n stod. Elias brukade spela Playstation, fotbolls- och hockeyspel FIFA samt olika gratis spel på Internet. Han brukade spela med sin bror. Amelie använde sin dator i olika syften, datorn rymde på en och samma gång många olika aktiviteter. Hon använde den för att spela dataspel, lyssna på musik, se på TV och för att på datorn prata med kompisar och kusiner via MSN (ett chatprogram). Hon visade oss ett spel som byggde på boken om "Karlsson på taket". I spelet kunde man ta sig mellan olika rum i den virtuella världen. Man kunde hjälpa Lillebror att städa hos Karlsson uppe på taket eller spela flipperspel och få pengar att senare köpa godis för. Hon visade också en Internetsida där man kunde klä på och av dockor med olika peruker, kläder och skor. En av Benjamins favoritaktiviteter var att ligga i sängen på sitt rum och titta på film på TV: n.

4.6 Upplevelser av plats

När Amelie visade oss hur hon brukade leka på sin dator blev hon snabbt engagerad i spelen.

När hon virtuellt städade ett mycket stökigt rum i dataspelen frågade vi:

- ”Är det alltid så stökigt hos Karlsson? svarade Amelie glatt:
- ”ja!”

Att städa verkade alltså vara ganska roligt. Städar man ”får man godis” sa Amelie. Amelie tog sig snabbt igenom de utmaningar som hon mötte i dataspelen. Det roligaste man kunde göra på datorn var att ”leka” sa Amelie. Amelie provade också att söka igenom tv-kanaler för satellit, men hittade inte något som hon ville titta på eftersom programmet inte sändes vid den tiden. Senare försökte hon också använda MSN, men anslutningen till Internet bröts. Amelie blev lite arg över detta och ropade på sin mamma för att hon skulle lösa det.

Även Benjamin blev väldigt snabbt engagerad i lek när han skulle visa oss hur han brukade leka med sina riddare. Han dirigerade oss, bad oss hämta vissa gubbar och vissa lådor. Han styrde leken och vi hjälpte till att assistera honom. Han kastade sina gubbar på varandra för att illustrera ett riddarslag och gjorde samtidigt ljudeffekter.

Elias verkade uppleva sina platser på ett fysiskt sätt, genom ”att vara i kroppen”. Det är ganska självklart om han spelade pingis eller bandy, men ett TV-spel kan också upplevas genom kroppen tänker vi. Ofta identifierar man ju sig med en spelare eller ett lag.

5. Diskussion

5.1 Metoddiskussion

Att vi var två personer som mötte ett barn gjorde det kanske svårare att skapa en kontakt med barnet. Vi upplevde det ändå som en fördel eftersom en av oss då kunde fokusera på barnet och den andra på att observera, skriva stödord kring hur barnet upplevde platsen samt fotografera.

Eftersom studien är godkänd av en etisk nämnd, har vi försökt att följa metoden som vi har beskrivit att vi skulle göra. Samtidigt har vi under mötena varit inriktade på att följa barnets rytm och på ett smidigt sätt smälta in i barnets miljö. Vi har prioriterat det framför att till punkt och pricka göra på samma sätt med alla barn. Dessutom sker insamling och analys samtidigt vid en kvalitativ undersökning. Tillvägagångssättet är något som utvecklas efterhand (DePoy & Gitlin, 1999). Vid första intervjutillfället ställde vi de frågor vi hade utarbetat i den inledande fasen av uppsatsen. Dessa fick sedan ändras om en aning och byta plats allteftersom arbetet fortskred, eftersom vi fick nya insikter om vad som fungerade efter hand. Vi fick också nya infallsvinklar under arbetets gång, som vi ville följa upp. Vi visste inte heller hur nästa intervju skulle utforma sig och det var därför svårt att vara helt förberedd. Analysen av data i en kvalitativ undersökning skiljer sig också åt från ett intervjutillfälle till ett annat. På grund av intervjuarens förhållningssätt, sinnes närvaro och hur samspelet ser ut mellan barn och intervjuare kan man vid det ena intervjutillfället få mycket information och vid nästa mindre (Merriam, 1994).

Vi lärde oss att det var viktigt att låta mötet ta tid och låta barnet ta initiativet till den första kontakten. Vi tackade exempelvis ja om vi blev bjudna på fika och lät den första stunden vara utan de ”riktiga” frågorna och i stället vara en stund för småprat. På det sättet kunde barnet prata med oss när han eller hon vant sig lite vid att vi var där och fått grepp om vilka vi var. Både vi och barnen var ju nyfikna på varandra och den första stunden gick åt till försiktiga ögonkast och kontaktförsök.

Vi turades om att intervjua och observera. Det kan påverka validiteten i den information vi fick fram. Eftersom vi båda är människor med olika värderingar, behov och känslor påverkar detta vår kontakt med barnet. Vi upplevde dock att det viktigaste för validiteten var vilken kontakt vi fick, oavsett vem av oss, med barnet. Ville barnet delge information till oss? Vilken ”sanningshalt” hade den informationen? Vi upplevde att vi lyckades skapa en tillitsfull kontakt med alla tre barnen. Fullt naturligt tog det lite tid, vi var ju från början totala främlingar för barnet!

Vi märkte snabbt att det som Cele (2006) beskrev, vad det gällde att barn har lättare för att prata om något när de konkret var där. Exempelvis var frågan om ”favoritplats” uppenbart svår för alla barnen. Kanske har de svårt att överblicka och sammanfatta på det sättet, vilket

för övrigt inte är lätt för vuxna heller. Kanske ”räddas” vuxna av sin större erfarenhet, där vissa standardsvar lätt används.

Föräldrarna var med mer eller mindre hela tiden och stöttade när vi träffade barnet. Vi ser inte detta som en nackdel utan snarare som en fördel. De hade information som de berättade för oss, hjälpte till och ställde lite frågor (eftersom de trots allt känner sina barn bäst) och framförallt gjorde de att barnen kände sig trygga i situationen. Däremot kom den spontana leken igång när föräldrarna var mer i bakgrunden.

Vi upptäckte snart att när barnen visade oss den plats där de tyckte om att vara, började de samtidigt leka. Med våra frågor hur barnet upplevde platsen, blev vi snart delaktiga också i leken. Det blev följden av att vi försökte gå in i barnens värld, förstå deras verklighet och perspektiv. Benjamin visade oss exempelvis sin riddarborg, sina riddare, hästar och drakar på ett bord i en hörna i sitt rum. Vi fick hjälpa honom att ställa upp alla gubbar till ett riddarslag. Benjamin började röra och flytta gubbarna för att illustrera slaget för oss, men vi assisterande honom samtidigt och blev därför delaktiga i leken. Benjamin både visade oss och lekte samtidigt. Han leker alltså sin lek för att visa oss hur han brukar göra, men han är samtidigt djupt engagerad i leken. Vi tror inte att det är något ovanligt att barn gör detta. Ofta hör man orden ”titta mamma, titta pappa” på lekplatser, när barnen vill visa något särskilt de gör eller kan.

Vi bad inte barnen om att börja leka, men det var som om de ville visa oss exempel på hur de brukar leka på platsen. Vi fick därför inte bara kunskap om platsen, utan också information om aktiviteter, vad de brukar göra. Barnen verkade ha lättare att visa än att beskriva, vilket ligger helt i linje med vad Cele (2006) beskriver. En intervju med barnen, utan gåturen, hade nog knappast gett all den information som vi slutligen fick. Det hade varit betydligt svårare att sitta ner och göra en vanlig intervju, då barnen är ganska unga och vi träffade dem på eftermiddagen då de kom hem från skola och behandling. Det hade kanske varit svårt att hålla koncentrationen uppe både för barnen och för oss då man är trött och kanske lite hungrig. Att fotografera i kombination med gåturen tyckte vi också var bra. Det underlättade senare i arbetet om man kunde gå tillbaka och titta på fotografierna. Det var också i vissa fall bra i kontaktskapandet med barnet. Barnen tyckte det var en intressant apparat och det var kul att ta kort på syskon, sig själv, olika platser och oss.

Vi blev inbjudna i leken, kanske var det genom våra frågor, som ju i sig var lekfulla. Kanske bjöd vi in oss själva till leken? Vi tänker här på ett tidigare beskrivet begrepp, begreppet "framing" som är en del av att vara lekfull (Bundy, 1997). Vi gav barnen lekledtrådar. Det var väldigt intuitivt som vi förstod att om vi själva gav "lekledtrådar", var det var en del i utforskandet av barnets värld, en väg att gå för att nå den och förstå den. Samtidigt gjorde det att barnet blev tryggt och verkade tycka om stunden. Exempel på en lekfull fråga till Benjamin: "ska jag verkligen sätta ALLA hästarna vara bakom borgen?!" Det blir väldigt trångt...!".

Vi ställde inte bara frågor om den nuvarande leken, utan även frågor om sådant som sträckte sig utanför den. "På skolgården då, leker ni riddare där också?". Barnen verkade inte ha några problem att växla mellan nuet och en annan plats så länge frågorna var konkreta. Däremot hade barnen väldigt svårt att svara på våra frågor om upplevelsen av plats. Det vi vet om barnens upplevelse av platsen, baserar sig därför i första hand på observationer. Så här i efterhand inser vi att våra frågor inte var tillräckligt konkreta.

Vi tycker valet av inklusionskriterier var bra. De var avgränsande, men inte så mycket att det inte gick att hitta barn som uppfyllde dem. Däremot var alla barnen vi träffade lika gamla vilket ledde till att vi inte fick något åldersspann. Hade ett barn som var yngre än åtta år eller ett barn som var äldre än tio år valt andra platser? Förutom att barnen var i samma ålder bodde de också i liknande miljöer. Det gjorde det lätt att jämföra dem. Samtidigt hade det varit intressant att träffa ett barn med helt andra hemförhållanden. Ett barn som exempelvis tillhör en annan socioekonomisk grupp, som kanske bor i en mindre lägenhet utan tillgång till dator, Internet, lekplatser i närmiljön eller där familjen saknar tillgång till bil. Det hade också varit intressant att veta om det barnet hade skilt sig i valet av platser. Samtidigt tycker vi att det är viktigt att poängtera att det är svårt att mäta ett barns tillgång till möjligheter i en miljö. En rik social miljö kan kanske väga upp en fysisk miljö som inte innehåller så mycket möjligheter. Fantasi och kreativitet är också en stor tillgång för barn, då barn kan hitta på mycket lekar med få medel!

Förflyttningshjälpmedel på hjul var ett bra inklusionskriterium. Det var tydligt att hjälpmedlet gav samma typ av tillgänglighetsproblem i den fysiska miljön för alla barnen.

Provintervjun upplevde vi som viktig att göra. Den lärde oss mycket om vad vi skulle tänka på när vi träffade barnen och skulle intervju dem. Att använda sig av mellanhand hade både för och nackdelar. Det tog länge tid då mail skulle skickas, brev skulle skrivas och svar skulle komma. Men det underlättade samtidigt då mellanhanden kände barnen och föräldrarna sedan innan. Kanske var det också lättare för barn och föräldrar att ställa upp på en intervju när de visste att det hade gått genom barnhabiliteringen.

Kunskap om sociala strukturer underlättar, fick vi tips om genom vår litteratursökning innan gåturen. Det stämde verkligen, det var bra att veta om barnet just hade kommit hem från skolan eller varit ledig hela dagen. Det gjorde att vi kunde anpassa oss och lättare möta barnet där det befann sig när vi kom. Två av barnen, Benjamin och Elias, kom direkt från skolan. Benjamin visade sin utemiljö under en kortare runda. Vad det gällde Elias, kändes det inte aktuellt att be honom visa sin utemiljö. Vi förstod det som att han ändå inte var ute speciellt mycket på hösten. Både vad det gäller Benjamin och Elias hade vi dock gärna sett mer av hur de använde sin utemiljö. En slutsats som vi kan dra är att det nog hade varit bra att besöka barnen två gånger. En gång för att visa inomhusmiljön och skapa kontakt och en gång för att visa utomhusmiljön. Det hade också gett barnen en chans att visa sådant som de glömde den första gången.

Vi upplevde det som att barnen tyckte att det var roligt att vi kom på besök. I de fall som syskonen också var hemma, verkade syskonen också nyfikna på vad vi gjorde (förstås!).

5.2 Resultatdiskussion

5.2.1 Miljön ger ramar för leken, möjligheter och begränsningar

Tillgängligheten i den fysiska miljön sätter ramar för valet av plats och aktivitet. Benjamin bodde i ett hus som var väldigt anpassat ur ett tillgänglighetsperspektiv för honom. Eftersom det faktiska valet av aktivitet och plats också bygger på en subjektiv aspekt, en användbarhetsaspekt är det förstås inte säkert att Amelie och Elias hade valt samma platser om de hade bott i samma fysiska miljö som Benjamin. På grund av olikheter i personlighet uppfattar barnen säkert möjligheterna till aktivitet i miljön olika. Hur hade Elias, med sitt sportintresse, utnyttjat miljön? Hade han funnit nya intressen i en annorlunda miljö? Vad hade Amelie utvecklat för intressen? Här är frågan om vad som är arv och vad som är miljö aktuell.

En person kan se olika mycket möjligheter i en miljö (Kyttä, 2004). Amelies dator, Benjamins rum och de många olika platserna i huset som Elias bodde i verkade ge många möjligheter, det fanns en valfrihet att göra det barnen ville och för tillfället önskade. Elias använde miljön ofta precis efter de ledtrådar och ramar som miljön gav. Vi förstod det som att han på pingisbordet framförallt spelade pingis och i TV-spelsrummet spelade TV-spel. Miljön gav tydliga signaler om vad som skulle göras där, hade ett tydligt formspråk. Vi funderar på om det till en viss del kan hindra ett kreativt användande av en plats. Benjamin hade däremot ytor och platser som han använde i flera olika syften. Det tomma bordet blev en spelplats för fantasin. Bordet blev ibland en plats för riddarslag, ibland var det istället ett piratslag eller något annat som hände där. Samtidigt verkade han ha aktiviteter som för tillfället var populära och som han oftast gjorde på denna plats. Amelies dator var på samma sätt en port, en blank yta där något valfritt kunde skapas. Vilken värld vill jag gå in i nu? Idag? Datorn gav mer just ett mycket stort antal valmöjligheter, vilken värld Amelie valde. Egentligen är det inte så stor skillnad på Benjamins lådor med leksaker, och Amelies ikoner på datorn. De gör att båda får fatta beslutet kring, vad vill jag leka idag? Samtidigt har dataprogrammen sina ramar som kanske inte är lika fria. Men även att leka med riddare har vissa givna ramar. I de berättelser och sagor som Amelie skrev är hon dock helt fri att skapa en egen värld. Ibland plockade hon karaktärer från en bok hon hade läst och skapade vidare en egen berättelse. Fantasin sträcker sig över alla gränser!

Benjamin använde oss som assistenter i sin lek. Han hade kontroll över situationen, och det är något som krävs för att kunna vara lekfull. Ett av Bundys kriterier är en känsla av inre kontroll (Bundy, 1997). Vi fungerade i leken som en stödjande faktor i den sociala miljön.

5.2.2 Val av plats

Barnen verkade spendera mycket tid i den allra närmaste närmiljön, inomhus och utomhus nära hemmet. Varför valet av platser låg så nära hemmet vet vi inte. Kanske tyckte barnen att det var krångligt att visa oss platser som låg längre bort. Kanske kan det vara så att föräldrarna ville ha barnen i närheten om de skulle behöva kalla på hjälp eller så låg faktiskt deras mest omtyckta platser nära hemmet. Vi tänker att det i vilket fall är viktigt att se till att den nära miljön hos ett barn verkligen är full av möjligheter.

Barn kan begränsas i sin rörelsefrihet av många olika orsaker (Spencer & Wolley, 1998). Barnen bodde alla i villaområden med bilvägar (av varierande storlek) nära husen och tomten. Kanske kan det vara så att dessa vägar begränsar barnen i deras val av platser. Det är gränser som har med uppskattande av fara att göra, gränser som ursprungligen säkert barnens föräldrar har satt. Barnen kanske helst skulle vara på en plats som är för farlig att besöka på egen hand, som till exempel ligger på andra sidan om en stor bilväg. Eller så behöver de hjälp av en vuxen för att ta sig dit. Men med en vuxen vid sin sida kanske platsen inte länge blir lika spännande och fantasifull.

I de tätbebyggda villakvarteren bildar också husen med sina trädgårdar i sig gränser, om barnet inte känner de som bor där och får lov att kila genom trädgårdarna förstås! Vad det gäller tillgänglighet, såg vi inte att barnen hade svårt att förflytta sig i utemiljön. Tvärtom blev vi förvånade över hur lätt de tog sig över olika markbeläggningar. Samtidigt bodde barnen inte i någon svår terräng. Hur hade det varit om de hade bott i en skog eller i det kuperade landskap som ofta finns längre norrut i landet?

Vad det gäller tillgänglighet såg vi verkligen vikten av att exempelvis gräs på kommunala platser hålls kort. Vi såg också hur lätt det är att bygga en handikappsanpassad lekplats men glömma att se över vägen dit!

Hos alla tre barnen skapades platser vid datorn eller TV: n. När den fysiska orken brister, är kanske datorn och TV: n ett alternativ till aktivitet som fungerar. I den tidigare beskrivna studien av Prellwitz och Skär (2006) var just en vanlig aktivitet bland barn med förflyttningssvårigheter att spela data- och TV- spel inomhus tillsammans med kompisar.

5.2.3 Barnspår

Barn använder miljön på ett helt annat sätt än vuxna, de ser andra möjligheter i miljön (SOU 2003:127). Ett exempel är Benjamins borg i trädgården. Barnspåren var hos barnen ändå inte så tydliga som vi trodde att de skulle vara. Framförallt valde de vägar till platserna på samma sätt som vi vuxna skulle ha gjort. Kanske beror det på att förflyttningshjälpmiddel är svåra att komma in med i buskar och snår, stigar och så vidare. Inomhus rörde barnen sig där det fanns utrymme och utomhus lättast på de asfalterade vägarna. Kanske berodde det också på att de barn som vi var utomhus med, Amelie och Benjamin, inte ville dra in oss på ”konstiga” vägar.

Om barnen har något gemensamt i valen av platser, var det att de hade valt platser som var lätta att ta sig till.

5.2.4 Lekplatser

Hos Amelie och Benjamin såg vi exempel på lekplatser som har stannat i tiden gällande sin utformning. Det var lekplatser med få användningsområden som framförallt, enligt Matthew och Limb (1999), är spännande för yngre barn. Elias tyckte att lekplatsen i sitt område var så tråkigt att han inte ens var där. Barn undersöker sin omgivning på ett annorlunda sätt än vuxna. De klättrar, gungar, luktar och känner (Cele, 2006). Lekplatsen vid Benjamin var handikappsanpassad, men var fanns de lekredskap som stimulerar känsel, lukt och hörsel? Det är något som skulle finnas på alla lekplatser, inte bara de som är handikappanpassade. Kanske skulle det då finnas mer möjligheter till stimulerande lek för alla barn. Trots att Amelie och Benjamin hade svårt att komma upp på lekredskapen, lekte de ändå på lekplatserna. Det visar prov på den stora förmåga till kreativitet och fantasi hos barn tycker vi, eftersom det annars är svårt att vara kreativ i en miljö där det redan finns ett jättetydligt formspråk! Kanske säger det mest om vilka valmöjligheter barnen hade i sin utemiljö. Det var plant, mest gräs, villaträdgårdar och bilvägar. Vi undrar hur barnens platsväljande hade sett ut om det fanns en damm, en skog, stora buskage eller liknande i närheten. Troligtvis hade det sett helt annorlunda ut.

5.2.5 Upplevelser av plats

Barnen verkade söka sig till vissa platser för att få vissa upplevelser, i linje med vad Matthew och Limb (1999) beskriver i sin sammanställning över olika studier kring begreppet plats. Det egna rummet verkar både för Benjamin och Elias vara en plats för att vila och dra sig undan, en plats för rekreation. Elias TV-spelsrum kanske fyller funktionen av en privat sfär där han och hans bror kan vara ostörda, utan föräldrar och träda in i fantasins värld. Rummet verkade vara ett ställe som Elias föräldrar lät stå och lät barnen ha ifred. Kanske fyller dagböckerna samma funktion för Amelie, där hon skapar en privat plats. Amelies dator är kanske också för henne en värld att vara för sig själv i. Det är exempelvis hon, Lillebror och Karlsson i datorns värld, utan syskon och föräldrar. Runt Amelie var det annars hela tiden mycket liv och rörelse. Datorn fyller säkert flera funktioner, även som en social plats då Amelie använde MSN. En annan social plats för Amelie var kompisens trädgård. Lekplatsen verkar främst vara en plats för aktivitet med andra, en social plats, för både Amelie och Benjamin.

Benjamin och Amelie gjorde främst annars aktiviteter på egen hand. Vi funderar på om det kan bero på att de har genom skola och olika behandlingar fått det sociala behovet tillgodosett, det har blivit ”mättat”. De väljer därför aktiviteter där de får vara för sig själva och ha lugn och ro. En annan möjlighet till att vi genom våra frågor ”styrde” barnen att visa de lekar och platser där de brukar vara själva på. Vi frågade faktiskt ”var du brukar vara och göra”, inte ”vad du och dina kompisar brukar göra”!

Barns aktiviteter i den västerländska kulturen brukar enligt Edward och Christiansen (2005) vara lek, personlig vård, skola och uppgifter i hemmet. Amelie, Benjamin och Elias visade oss inga platser som hade med ”uppgifter i hemmet” att göra. Det är platser för att exempelvis hjälpa föräldrarna att baka, diska eller laga mat. Kanske beror det på att barnen inte i första hand kom att tänka på dessa platser, våra frågor handlade mer om lek och rekreation.

Samtidigt beskriver Bundy hur lek inte är en aktivitet i sig, utan lek handlar snarare om ett förhållningssätt, att ha ett lekfullt förhållningssätt till aktiviteten. Amelie verkade till exempel tycka att det var roligt att städa hos Karlsson i dataspel. Vår erfarenhet från barnpassning säger oss att barn faktiskt kan tycka att det är hur kul som helst att diska!

Kanske utför inte barnen dessa aktiviteter i så hög utsträckning. Det finns också en tillgänglighetsaspekt, det är svårt att komma in med permobil och rullstol under bord och arbetsbänkar. Det är förresten svårt för alla barn att nå upp till exempelvis diskhon, vars höjd är anpassad till vuxna. Barnen kan också ha svårt att faktiskt utföra dessa sysslor, exempelvis kan en bristande fysiskt uthållighet eller en försämrad handfunktion ställa till svårigheter i aktiviteten. Även i framtiden kanske barnen får hjälp med hushållssysslor av en personlig assistent.

5.2.6 Fantasivärld

Alla tre barnen hade virtuella världar vid sidan om den verkliga, via Internet och TV- eller dataspel. Även i fantasileken skapades världar utanför verkligheten. I Bundys tidigare beskrivna modell för lekfullhet ingår just att kunna överskrida verklighetens gränser. I fantasivärlden finns andra möjligheter än i den verkliga världen och där skapas också platser, som troligen kan ha en lika stor betydelse för barnen som dem i den verkliga, fysiska miljön. Vi menade i introduktionen att en plats uppstod i en fysisk miljö där individen själv avgränsar området på ett psykologiskt plan. Men alla tre barnen befann sig psykologiskt ofta på platser som inte fanns i den verkliga, fysiska världen. Ofta verkade det som att barnen fick

upplevelser genom sina fantasivärldar eller virtuella världar som de annars hade svårt att få i verkligheten, på en verklig fysisk plats. Hos Benjamin krossade de tre större figurer som var ”på hans sida” lätt en hel armé av riddare, hästar och trollkarlar. Vem önskar inte att man hade sådana superförmågor? Amelie flög över staden på Karlssons rygg och Elias var världens bästa hockey- eller fotbollspelare i tv-spelsvärlden. Med tanke på hur ofta barnen befann sig på dessa platser, fyller de troligen en viktig funktion för dem. När Internet på datorn emellanåt inte fungerar, verkar Amelie bli lite arg. Det är inte så konstigt tänker vi, med tanke hur mycket hon brukar göra på datorn. Det är en stor bit av hennes värld, minst lika verklig som den riktiga världen, som försvinner!

Det är kanske lätt att tycka att barn sitter för mycket vid TV: n eller datorn, om man som vuxen inte förstår att det är ett behov som uppfylls hos barnet. Det verkade dock inte som att någon av barnens föräldrar begränsade barnens dator och tv-spelsanvändande.

5.2.7 Syskon

Alla barnen lekte mycket med sina syskon. Det kan kanske bero på att syskon har kunskap om barnets funktionsnedsättning och vet om de begränsningar och möjligheter barnet har, vilket tas upp som en möjlighet i den tidigare beskrivna studien från Barnombudsmannen (2001). Leken blir på detta sätt mindre komplicerad och mer tid kan läggas till själva leken. Men å andra sidan har ju alla med syskon lekt mycket med dem när man var liten. De har ju funnits hemma och på det viset blivit naturliga lekpartners. Kanske kan ett syskon också vara en form av trygghet. Skulle det hända barnet något kan syskonet hämta en förälder eller annan vuxen.

Slutsats

När vi nu har beskrivit barns världar, tänker vi på det vi tidigare läst om barn som ett socialt konstruerat begrepp. Det är lätt att romantisera barndomen, som exempelvis att barn leker och är så kreativa och att allt är roligt och lyckligt. Vi hoppas att vi här har kunnat skildra barnens världar och verkligheter som de var, utan att hamna i en förskönande fälla.

Att förstå barns behov av platsskapande är ytterligare en dimension att tänka på i arbetet med barn. Barn använder miljön på ett annat sätt än vuxna gör. Vi har själva lagt märke till att barn ser detaljer i miljön på ett annat sätt. Exempel är hålrum i träd som blir en grotta, eller

mosaikplattor på marken som blir spännande att studera på nära håll. Att anpassa den fysiska miljön för barn behöver inte betyda att barns och vuxnas behov krockar. Det kan vara små förändringar som gör miljön mycket mer intressant för barnen.

Genom studien, har vi försökt förstå hur barnen upplever sin närmiljö. Vi har upplevt det lite som när vi var yngre och följde en myras väg längst marken. En helt ny värld, en miniatyrvärld öppnade sig. Arkitekter, arbetsterapeuter och andra som arbetar med utformning av fysiska miljöer behöver visserligen inte kunskap om hur myror uppfattar och använder sin fysiska miljö, men väl hur barn gör det! Vi har sett att det går att fråga barnen själva, om man har en bra metod för det.

Referenser

Asplund, J. (1983), *Tid, Rum, Individ och Kollektiv*. Stockholm: Liber förlag.

Barnombudsmannen. (2002). *Många syns inte men finns ändå*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Barnkonventionen (Elektronisk). Tillgänglig: www.bo.se. Sökväg: barnkonventionen. [2007, Nov 23].

Bundy, A. C. (1997). *Play and Playfulness- What to Look for*. In Parham, L.D., & Fazio, L.S. (Eds.). (1997). *Play in Occupational Therapy for Children*. St.Louis: Mosby.

Cele, S. (2004). *Children Sensing the City*. Paper for the Open Space - People Space conference, 27-29 Oct, 2004 at the Open Space Centre, Edinburgh College of Art. (Elektronisk). Tillgänglig: www.openspace.eca.ac.uk/conference/proceedings/PDF/Cele.pdf [2007, Nov 23].

Cele, S. (2006). *Communicating Place- Methods for Understanding Children's Experience of Place* (Doktorsavhandling). Stockholm: Stockholms universitet, Kulturgeografiska Institutionen.

Clark, A. (2004). The Mosaic Approach and Research with Young Children. In Lewis, V., Kellett, M., Robinson, C., Fraser, S., & Ding, S. (2004). *The Reality of Research with Children and Young people*. London, Thousand Oaks, New Dehli: Sage.

Cole, M., Cole, S.R., & Lightfoot, C. (2005) *The development of children* (5th ed). New York: Worth Publishers.

Corsaro, W.A., & Molinari, L. (2000). *Entering and Observing in Children's Worlds- A Reflection on a Longitudinal Ethnography of Early Education in Italy*. In P.M Christiansen and G Alison. (2000). London, New York: Falmer Press. (Elektronisk resurs). Tillgänglig www.lub.lu.se . Sökväg: Research with children- Perspectives and practices. [2007, Nov 23].

Csikszentmihályi, M. (1996). *Flow- Den optimala upplevelsens psykologi*. Stockholm: Natur och kultur.

De Poy, E., & Gitlin, L.N. (1999). *Forskning – En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Doverborg, E., & Pramling, I. (1993). *To understand childrens thinking- Methods for interviewing children*. Göteborgs universitet, Reports from Department of Methodology.

Edwards, D., & Christiansen, C.H. (2005). Occupational development. In C.H. Christiansen, C.M. Baum, and J. Bass-Haugen (Eds.), *Occupational therapy- Performance, participation and well-being* (3rd ed.). Thorofore: Slack Incorporated.

Engquist, A. (1996). *Om konsten att samtala- En bok för människor i kontaktyrken*. Stockholm: Rabén Prisma.

Hart, R.A. (1997) *Children´s Participation- The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care*. UNICEF. London: Earthscan.

Iwarsson, S., & Ståhl, A. (2003). Accessibility, usability and universal design- positioning and definition of concepts describing person- environment relationships. *Disability and Rehabilitation*, 25, 57-66.

Jerlang, E., Egeberg, S., Halse, J., Jonassen, A. J., Ringsted, S., & Wedel-Brandt, B. (2003). *Utvecklingspsykologiska teorier*. (uppl. 3). Stockholm: Liber.

Kielhofner, G. (2002). *A Model of Human Occupation*. (3rd ed). Baltimore: Williams & Wilkins.

Klassificering av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättningar- Kortversion. ISO 9999; 2002, utgåva 3. (Elektronisk). Tillgänglig på: www.hi.se. Sökväg: klassificering av hjälpmedel. [2007, Nov 23].

Korpela, K.M., (1992). Adolescents' favourite places and environmental self-regulation. *Journal of Environmental Psychology*, 12, 249-258.

Knox, S. (1997). Development and Current Use of the Knox Preschool Play Scale. In Parham, L.D., & Fazio, L.S. (Eds.). (1997). *Play in Occupational Therapy for Children*. St. Louis: Mosby.

Kyttä, M. (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualised affordances as a criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 24, 179-198.

Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik- Den professionellt genomförda intervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lillemyhr, O. (1990). *Lek på allvar, teorier om lek under förskoleåren*. Lund: Studentlitteratur.

Lindblad, B. (1993). *Skolgården- Barnens frirum*. Studie av en skolgårdsmiljö betraktad ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. Psykologexamensuppsats. (Universitetsbiblioteket, Lund).

Lindholm, G. (1992). *Skolgårdar: betydelsen av platsers egenskaper för utomhusaktiviteter vid skolor*. (Stencil 92:7). Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp, Institutionen för landskapsplanering. (Universitetsbiblioteket, Lund).

Malinowski, J.H., & Thurber, C.A. (1996). Developmental shifts in the place preferences of boys aged 8-16 years. *Journal of Environmental psychology*, 16, 45-54.

Matthews, H., & Limb, M. (1999). Defining an agenda for the geography of children: review and prospect. *Progress in Human Geography*, 23, 61-90.

Merriam, S.B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Parham & Primeau,. (1997). *Play and Occupational Therapy*. In Parham, L.D., & Fazio, L.S. (Eds.). (1997). *Play in Occupational Therapy for Children*. St.Louis: Mosby.

Persson, D., Erlandsson, L-K., Eklund, M., & Iwarsson, S. (2001). Value Dimensions, Meaning, and Complexity in Human Occupation- A Tentative Structure for Analysis. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 8, 7-18.

Prellwitz, M., & Skär, L. (2006). How children with restricted mobility perceive the accessibility and usability of their home environment. *Occupational Therapy International*, 13, 193-206.

Prellwitz, M. & Tamm, M. (1999). Attitudes of Key Persons to Accessibility Problems in Playgrounds for Children with Restricted Mobility: A Study in a Medium-sized Municipality in Northern Sweden. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 6, 166-173.

Prellwitz, M., Tamm, M., & Lindqvist, R. (2001). Are playgrounds in Norrland (Northern Sweden) accessible to children with restricted mobility? *Scandinavian Journal of Disability Research*, 3, 56-68.

SOU (Statens Offentliga Utredningar) 2003:127. Bilaga 3- En studie om lekplatsen för barn med funktionshinder. [Elektronisk]. Tillgänglig: www.regeringen.se . Sökväg: från barnolycksfall till barns rätt till säkerhet och utveckling. [2007, Nov 23].

Spencer, C. (1998). Children, cities and participation. *Journal of Environmental Psychology*, 18, 429-433.

Spencer, C., & Woolley, H. (1998). Children and the city: a summary of recent environmental psychology research. *Child: Care, Health and Development*, 26, 181-198.

Stark, S.L., & Sanford, J.A. (2005). Occupational development. In C.H. Christiansen, C.M. Baum, and J. Bass-Haugen (Eds.), *Occupational therapy- Performance, participation and well-being* (3rd ed.). Thorofore: Slack Incorporated.

Tamm, M., & Skär, L. (2000). How I Play: Roles and Relations in the Play Situations of Children with Restricted Mobility. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 7, 174-182.

Townsend, E., Stanton, S., Law, M., Palatajko, H., Baptiste, S., Thomson-Franson, T., Kramer, C., Swedlove, F., Brintnell, S., & Campanile, L. (2002). *Enabling Occupation- An Occupational therapy Perspective*. Revised edition. Canada: CAOT.

Twigger-Ross, C.L., & Uzzell, D.L. (1996). Place and identity process. *Journal of Environmental Psychology*, 16, 205-220.

W. Passer, M., & E. Smith, M. (2004). *Psychology- The science of mind and behavior*. (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.

Winnicott, D.W. (1995). *Lek och verklighet*. Stockholm: Natur och Kultur.

World Health Organisation, (WHO). (2001). International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF. Geneva.

Vilka platser väljer barnet för lek och rekreation?

- Vad gör du en vanlig dag när du är hemma?
- Var brukar du vara? Vad brukar du göra där?
- Har du lust att visa oss var du brukar vara?
- Har du några favoritplatser?

Vilka upplevelser är knutna till dessa platser? (när vi är på platsen)

- Hur känner du dig när du är på den här platsen?
- Vad tycker du om med den här platsen?

Benjamins riddarslag

Benjamins lådor med leksaker

Benjamins "drake"

En uppfart till ett av barnens hus

Den handikappanpassade, moderna lekplatsen hos Benjamin

En annan bild från lekplatsen hos Benjamin

Lekplatsen hos Amelie

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle

Till ansvarig chef:

Barn med förflyttningshjälpmedel – val av platser i närmiljön och upplevelser av dem

Vi är två studenter på arbetsterapeututbildningen vid Lunds Universitet, som under hösten 2007 ska skriva vårt examensarbete, 15 hp.

När vi var på praktik inom barnhabiliteringen, våren -07 träffade vi några barn med förflyttningssvårigheter. De verkade utestängda från lek på grund av hinder i den fysiska miljön. Vårt intresse var väckt. Hur skapar man en fysisk närmiljö så att den innebär möjligheter till lek för alla barn, även dem med funktionshinder? Det måste bli en betydligt svårare uppgift än att ”bara” anpassa lekplatser, som det redan finns mycket skrivet kring. Kanske, tänkte vi, finns redan lösningen hos barnen själva? Vilka platser använder redan barn med förflyttningssvårigheter? Varför har barnen valt just de här platserna?

Syftet med studien är att få förståelse för vad några barn mellan sex till tolv år beroende av hjulförsedda förflyttningshjälpmedel använder för platser för lek och rekreation i sin fysiska närmiljö samt få förståelse för hur de upplever platserna. *Studien är viktig att genomföra* för att den ger kunskap kring vilka platser som barnen tycker om och kan vara på. Det ger i sin tur kunskap som kan bidra till att göra miljön rik på möjligheter även för dessa barn. Vi har inte hittat någon studie som studerat just vilka platser barn med förflyttningssvårigheter väljer i sin närmiljö.

Urvalskriterier: Barn 6-12 år som använder sig av hjulförsedda förflyttningshjälpmedel (rollator, rullstol, motordrivna fordon som manövreras av användaren (exempelvis permobil)). Vi söker fyra barn. Barnen får gärna tycka om att prata, visa och berätta då vi använder oss av gåturer som metod, där barnen får visa och prata kring de valda platserna. Vi har några få fasta intervjufrågor (se bilaga 1 i projektplan). Digitalkamera används för att fotografera platserna, om barn och föräldrar tillåter det. Bearbetning av materialet sker genom att jämföra likheter och skillnader i informationen, kategorisera och tematisera.

Kontakt med barn och föräldrar sker genom en mellanhand, antingen en arbetsterapeut eller fritidskonsulent på barnhabiliteringen. Mellanhanden får informationsbrev och samtyckesblankett från oss som hon/han vidarebefordrar till barn och föräldrar. Svar inkommer sedan från dessa till mellanhanden som vidarebefordrar hur många som tackat ja till oss.

Föräldrar och barn informeras om att de kan avbryta sin medverkan när som helst utan att uppge några skäl. Det är bara vi som kommer att hantera de ursprungliga uppgifterna. Materialet kommer under arbetets gång förvaras inlåst i ett skåp på vår skola. Vi kommer att koda för att avidentifiera uppgifter, barnens namn kommer exempelvis att bytas ut. Vi kommer bara känna till barnens och föräldrarnas förnamn. Deltagande i studien påverkar inte den fortsatta vården inom rehabiliteringen.

Vi anhåller om att få hjälp av Dig för att välja ut patienter/barn enligt ovan angivna urvalskriterier. En skriftlig förfrågan till den (mellanhanden) som hjälper Er att få kontakt med patienter eller andra undersökningsspersoner bifogas detta brev.

Ansökan kommer att skickas till Vårdvetenskapliga etiknämnden (VEN) för rådgivande yttrande innan den planerade studien genomförs.

Om Du har några frågor eller vill veta mer, ring eller skriv gärna till oss eller till vår handledare Arne Johannisson.

Med vänliga hälsningar

Malin Langöe och Anna Olsson

Malin Langöe

Tfn:

e-post:

Anna Olsson

Tfn:

e-post:

Arne Johannisson

Tfn:

e-post:

Barn med förflyttningshjälpmedel – val av platser i närmiljön och upplevelser av dem

Er anhållan

- Medgives
- Medgives ej

Ort

Datum

Namn

Underskrift

MEDICINSKA FAKULTETEN
Lunds universitet

Bilaga 4, *Brev till mellanhand*

Institutionen för hälsa, vård och samhälle

Till.....

Vi är två studenter på arbetsterapeututbildningen vid Lunds Universitet, som under hösten 2007 ska skriva vårt examensarbete, 15 hp.

Syftet med studien är att få förståelse för vad några barn mellan sex till tolv år beroende av hjulförsedda förflyttningshjälpmedel använder för platser för lek och rekreation i sin fysiska närmiljö samt få förståelse för hur de upplever platserna. Studien ger kunskap kring vilka platser som barnen tycker om och kan vara på. Det är kunskap som kan bidra till att göra miljön rik på möjligheter även för dessa barn.

Urvalskriterier: Barn 6-12 år som använder sig av hjulförsedda förflyttningshjälpmedel (rollator, rullstol, motordrivna fordon som manövreras av användaren (exempelvis permobil)). Vi söker max fyra barn till studien. Ni får gärna skicka förfrågan till fler barn, men vi måste begränsa studien och kan därför inte träffa fler än fyra barn. Barnen får gärna tycka om att prata, visa och berätta då vi använder oss av gåturer som metod, där barnen får visa och prata kring de valda platserna. Vi har några få fasta intervjufrågor. Vi kommer att fotografera platserna, om barn och föräldrar tillåter det. Bearbetning av materialet sker genom att jämföra likheter och skillnader i informationen, kategorisera och tematisera.

Vi anhåller om hjälp av Dig att välja ut något några barn enligt våra ovan angivna urvalskriterier.

Dessutom ber vi att Du hjälper oss med att skicka ett brev till dem du valt ut med information om studien samt en förfrågan om de vill delta i studien eller inte. I brevet bifogas dessutom svarstalong och ett svarskuvert adresserat till Dig. Du meddelar oss när du har fått svar, så vi kan bestämma tid med barn och föräldrar.

Föräldrar och barn informeras om att de kan avbryta sin medverkan när som helst utan att uppge några skäl. Det är bara vi som kommer att hantera de ursprungliga uppgifterna. Materialet kommer under arbetets gång förvaras inlåst i ett skåp på vår skola. Vi kommer att koda för att aidentifiera uppgifter, barnens namn kommer exempelvis att bytas ut Vi kommer bara känna till barnens och föräldrarnas förnamn. Deltagande i studien påverkar inte den fortsatta vården inom habiliteringen. Ansökan har skickats till Vårdvetenskapliga etiknämnden (VEN) för rådgivande yttrande och har blivit godkänd.

Om Du har frågor eller vill veta mer, ring eller skriv gärna till oss eller till vår handledare Arne Johannisson.

Med vänliga hälsningar
Malin Langöe och Anna Olsson

Malin Langöe
Tfn

Anna Olsson
Tfn

Arne Johanniesson
Tfn

:

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle

Till föräldrar

Vi är två studenter på arbetsterapeutprogrammet vid Lunds Universitet som under hösten 2007 ska skriva vårt examensarbete. Vi har fått Ditt barns namn från barnhabiliteringen i.....

Vi vill göra en studie för att få förståelse för vad några barn mellan sex till tolv år som har förflyttningshjälpmedel använder för platser för lek och rekreation i sin närmiljö och få förståelse för hur de upplever platserna. Det kan ge kunskap som kan bidra till att anpassa miljön så den blir rik på möjligheter för alla barn.

Vi undrar om ditt barn kan tänka sig att visa oss runt i sin närmiljö, inne- och utomhus och visa vilka platser som används för lek och rekreation. Vi kommer också att ställa frågor kring hur ditt barn upplever dessa platser. Om det är ok kommer vi att fotografera platserna och även skriva stödanteckningar. Vi vill träffa ditt barn en gång, i barnets hem. Vi räknar med att det tar max en och en halv timme.

Deltagandet är helt frivilligt och ditt barn kan avbryta när som helst utan att ange någon orsak eller med några konsekvenser för ditt barns behandling/kontakt med barnhabiliteringen.

Resultatet av vår studie kommer att redovisas så att ditt barn inte kan identifieras av andra. De uppgifter som ditt barn lämnar till oss kommer att förvaras så att inte någon obehörig får tillgång till informationen.

Om ditt barn är intresserat av att delta ber vi Dig och ditt barn att underteckna svarstalongen och skicka tillbaka den i det bifogade svarskuvertet inom 1 vecka. Svarskuvertet är adresserat till som hjälper oss med datainsamlingen. När Ditt/Ert barns svar kommit henne tillhanda så meddelar hon oss att ditt barn vill delta.

Om Du/Ert barn har några frågor eller vill veta mer, ring eller skriv gärna till oss eller vår handledare Arne Johannisson

Med vänlig hälsning
Malin Langöe och Anna Olsson

Malin Langöe

Anna Olsson

Handledare Arne

Johannisson

Tfn

Tfn

Tfn

Samtyckesblankett

Jag och mitt barn har tagit del av informationen om studien.

Jag och mitt barn har också tagit del av informationen att deltagandet är frivilligt och att mitt barn kan avbryta deltagandet när som helst utan att ange någon orsak eller med några konsekvenser för behandlingen.

Underskrift av förälder

Underskrift av barn

Ort, datum

Underskrift

Telefonnummer

Hej!

Vi heter Malin och Anna. Vi läser på universitetet (en skola i Lund). Vi har fått en uppgift att göra.

Vi undrar om du vill visa oss vad du brukar göra och var du brukar vara när du är hemma. Det kan vara både inomhus och utomhus. Vad tycker du är bra med dessa platser?

Vill och kan du vara med så kommer vi komma hem till dig, så det bli lättare för dig att visa oss.

Hälsningar
Malin och Anna